

ELŐSZÓ

NEVEM HORVÁTH (Mihály) Orbán, 1941. augusztus 24-én születtem Kabilban. Apám, Horváth (Ferenc) Mihály, 1910-ben született, anyám, Szekeres J. Rózsa, 1920-ban. Az 1941 és 1945 közötti kaboli történéseket szeretném elmesélni, úgy, ahogyan emlékszem rájuk, és ahogy a begyűjtött dokumentumok vallanak róluk.

A háborús évek itt is úgy teltek, ahogyan az már háborús időben lenni szokott. Kabil valamiért mégiscsak kivételt képezett. Ami ott lejátszódott, az nagyban eltért a szélesebb környezet történéseitől. Az ottani magyarok a Sajkás-vidéki razzia dúlása idején védelmére keltek a falubeli szerbeknek, és ez a vállalkozásuk teljes egészében sikerrel járt. A razzia a faluban egyik nap elkezdődött, de másnap már híre sem volt, és senkinek a haja szála sem görbült. Ezzel szemben a partizánok hatalomra jutásakor harminc-egynéhány kaboli magyart megöltek, és a Dunába dobták őket Gárdonyinál, a Badás nevű helyen. Borzasztó módon tették ezt. Kegyetlenségük olyan iszonyú volt, hogy sokáig vívódtam, leírjam-e egyáltalán. A MIÉRT történt? kérdést már nagyon korán feltettem magamnak, még egészen kicsi koromban. Sok időnek kellett eltelnie, amíg választ kaptam rá. Mindig úgy gondoltam, hogy senki sem ölheti meg a saját megmentőjét. Legalábbis nem ilyen kegyetlen módon. Állandóan azon törtem a fejem, mi lehetett az áldozatok vétke, folyamatosan nyomoztam állítólagos háborús bűncselekményük bűnjelei után. Adatok után kutattam ártatlanságuk igazolására is. A háborús bűncselekményt azonban nem lehetett bizonyítani, mert az nem is létezett. De akkor miért? Erre a kérdésre akkor kaptam meg a választ, amikor másként közelítettem a problémához, amikor többé már nem foglalkoztatott az áldozatok bűne, hanem az okok kezdtek érdekelni. Azaz kíváncsi voltam, hogy mi volt az indítéka – bátorkodom így nevezni – a második razzsiának, amely 1944 októberében kezdődött, és 1945 februárjáig folyt intenzíven és nyilvánosan. Később rejtett formát öltött, megrendezett kirakatperek útján zajlott. Ez mindaddig tartott, amíg a kommunisták két táborra nem szakadtak, az egyikben voltak azok, akik Tito mellett álltak, a

másikban pedig Sztálin hívei¹. A kommunisták ekkor újabb ellenséget szereztek, és megkezdődtek az egymás közti leszámolások. Tito pártfogói győztek. Így Tito Jugoszláviáját megtisztították mindazoktól, akik zavaró tényezőnek számítottak. Azoktól, akik másmilyen országhatárokat is el tudtak volna képzelni, és azoktól is, akik más államberendezést szerettek volna. Így megerősítették Tito új Jugoszláviájának alapjait. Biztosították a diktatúra jövőjét. Így megmaradt a titói Jugoszlávia még a marsall halála után is, egészen Milošević, Tudman és más kis titók megjelenéséig.

Aleksandar Tišma újvidéki író Blahm könyve címen írt egy regényt². Hőseinek sorsán keresztül mondja el azokat a szörnyű eseményeket, amelyek a hírhedt és mindenekfölött iszonyú, 1942-es januári razzia idején zajlottak le Újvidéken és a Sajkás-vidéken. Az a razzia is olyan bűntény, amelyet nem szabad elfelejteni, ezért állandóan emlékeztetni kell rá. A könyv története szerint a sajkási partizánosztog próbálkozása, hogy elindítsa a fegyveres felkelést a Bácskában, sikertelenül végződött. Az osztagot az 1942-es januári akcióban szétverték, melynek során jelentős számú csendőr meghalt. Az osztag maradványai szétszéledtek, a környező falvakban bujkáltak az úgynevezett bázisokban³. Az osztag és a magyar fegyveres egységek közötti harcok Zsablya közelében folytak, a Tisza partján. A déli magyar haderő parancsnoksága az említett események ürügyén két célból rendelte el az akció végrehajtását⁴: Az első a kommunisták és a helyi lakosság megfélemlítése volt, hogy soha többé eszébe se jusson senkinek felkelést indítani vagy bármilyen ellenállást tanúsítani a magyar hatalommal szemben.

A razzia parancsnokai megkövetelték a kíméletlen kegyetlenséget, és a végrehajtók tartották is ehhez magukat az egész Sajkás-vidéken. A másik cél a zsidókérdés felvetése volt, ami az újvidéki és a többi község szinte teljes zsidó lakosságának lemészárlásához vezetett. A Sajkás-vidék falvain kívül a razziát bizonyos értelemben Temerinre is kiterjesztették, ahol csak zsidók estek áldozatul, mert ott szerb lakosság szinte nem is volt. A Magyar Honvédség vezérkari főnöke ekkor Szombathelyi Ferenc tábornok volt. A razzia ilyen végrehajtását a parancsnoksága alatt álló tábornok, Feketehalmy-Czeydner Ferenc, a Szegedi Hadtest parancsnoka rendelte el.

Az eseményt a mai napig is úgy emlegetik, hogy „a razzia”. Amikor manapság Szerbiában a razzia szót használják, először éppen erre a razziára gondolnak, amely sok ártatlan emberéletet követelt, számuk ismert és nevük ott olvasható a Razzia Áldozatai rakparton Újvidéken, a nekik állított emlékművön. Ezt a razziát részleteiben feltárták és leírták már, ehhez nekem sem hozzáadnivalóm, sem belőle elvonnivalóm nincs.

Razzia. Újvidék, 1942. január, Kossuth Lajos (Miletic) utca

A razzia kapcsán meg kell említeni azt a két embert, aki jó kapcsolatai révén a magyar kormányban elérte, hogy egy héttel annak megkezdése után máris megparancsolták azonnali beszüntetését. Ennek köszönhetően Újvidéken megmentettek több ezer embert, akik a mai Fruška gora utcában – a Strandra vezető úton, melynek mindig is Strand utca volt a neve - felsorakozva a befagyott Duna partján folyó kivégzésre vártak. Megmentőik Milan L. Popović ügyvéd, a szerbek képviselője, és Bajcsy-Zsilinszky Endre voltak, mindketten a Magyar Országgyűlés tagjai. Zsilinszkyről a háború után Újvidéken utcát neveztek el. A titói katonai bíróság által halálra ítélt Popovićot kivégezték a partizánok valahol a Kátyi-erdőben⁵. A magyar hatóság tehát azonnal leállította az akciót, amint hivatalosan értesült róla. A Délvidéki Hadsereg parancsnoka, Szombathelyi vezérkari főnök nyomozást rendelt el a razziát szervező tábornokok, tisztek ügyében. A felelősök az ítélezés előtt a megszállt Ausztriába szöktek, itt németektől katonai rangot kaptak, majd Magyarország német megszállása után hazájukba visszatértek. A háború után Szombathelyivel együtt kiadták őket Jugoszláviának, és itt a hadbíróság kötél általi halálra ítélte őket. Ennek végrehajtása nyilvánosan meg is történt Újvidéken, illetve Zsablyán. A partizán hatalom Szombathelyi esetében kivételt tett, éspedig annyiban, hogy golyó általi halálra ítélték,

és a Péterváradai vár sáncainak egyikében, de nem tisztí egyenruhában, végezték ki. Eddig ismeretlen helyen temették el.

A Blahm könyve című regény olvasója nem tévesztheti szem elől, hogy az író bejelentette a könyv lehetséges folytatását. Mintha valahol a háttérben sejlene, hogy a partizán hatalom újabb üldözések sorozatát indítja el, ismét ártatlan és bűntelen emberek halálát okozva. Tišma sajnos már nem él, így az ő tollából már nem születik meg a folytatás. Szeretném azt hinni, hogy ez, amit most írok, esetleg egy jó tollú személyt arra ösztönöz majd, hogy megírja a Blahm könyve folytatását, és így befejezi a történetet. Az én soraim emlékeztetni fogják az olvasót arra, hogy mindig léteztek emberek, akik ilyen időkben is normálisak és emberségesek tudtak maradni, még ha az akkor árulásnak minősült is, és fejesztés járt érte. Emléküket őrizni kell, mert csak így reménykedhetünk abban, hogy a jövőben elejét vehetjük újabb büntényeknek. Nekem úgy tűnik, hogy az emberiség történetét számos büntény szövi át. Talán segítene, ha gyűlölni kezdenénk a gyilkosokat és ünnepelni az emberiséget.

Elbeszélésem vázát apám, Horváth Mihály sorsa képezi, akit a kaboli szerbek Miskelának hívtak, és ezen a beceneven említik a mai napig is. A történetben szerepelnek mindazok, akikhez el tudtam jutni. Ki kell emelnem, hogy számomra a legnagyobb jelentőségű Felsőkabol bírója feleségének, Horváth Rózsának, az én édesanyámnak a vallomása.

A történetet unokáimnak ajánlom, és remélem, hogy levonnak belőle valami tanulságot, ami az életben útmutatóként szolgálhat számukra. Azt kívánom, hogy tisztában legyenek vele: becsületes és szorgalmas emberektől származnak. Erre büszkék lehetnek, és ez arra kötelezheti őket, hogy a példát kövessék és családi hagyományuknak tekintsék.

A kaboli történet előtt Tišmát szeretném idézni. Luka Mičeta⁶ készített vele interjút, és ebből vettem kölcsön a következőket: „Engem a büntény lenyűgöz, habár személyesen nincs rá hajlamom, és nem is tudom gyűlölni azokat, akik nekem rosszat tettek. Olyan nem létezik, hogy büntényen törjem a fejem, vagy azt kívánjam, hogy én valakit kínozzak, büntessem.”

Alsókaból. Fő utca (Veliki šor) a szerb templommal

